

**Інформаційно-аналітичні матеріали
до засідання круглого столу Комітету Верховної Ради України
з питань екологічної політики та природокористування на тему
«Чи готова Україна до зміни клімату: роль парламенту»**

За даними звіту Всесвітньої метеорологічної організації про стан глобального клімату 2019 рік став другим з найтепліших років в історії спостережень на тлі збереження довгострокової тенденції потепління.

Глобальна середня температура у 2019 році була приблизно на 1,1 ($\pm 0,1$) °C вище базової лінії 1850–1900 років, що використовується для наближення допромислових рівнів. 2019 рік, ймовірно, буде другим найтеплішим роком за всю історію спостереження.

Взагалі, останні п'ять років, 2015–2019, це п'ять найтепліших років за всю історію спостереження. Останні п'ятирічні (2015–2019) та десятирічні (2010–2019) середні показники також є найтеплішими за показники всього періоду спостережень.

Концентрація парникових газів знаходиться на найвищих рівнях за 3 мільйони років - коли температура Землі була на 3 градуси гарячішою, а рівень моря на 15 метрів вище.

Рівень вуглекислого газу в Мауна-Лоа на Гавайях - орієнтовній обсерваторії в глобальній мережі WMO Watch Atmosphere - знову досяг нового піку в січні та лютому 2020 року.

Нещодавній декадальний прогноз свідчить про те, що новий річний глобальний температурний рекорд, ймовірно буде в найближчі п'ять років. Очікується, що глобальна температура 2020-2024 років буде становити від 1,06 °C до 1,62 °C вище рівнів 1850-1900 років.

На територіях, що тягнуться по всій Європі, частини Північної Африки, Близького Сходу і Південної Азії, також було виключно тепло, причому ряд країн (Чехія, Франція, Німеччина, Угорщина, Сербія, Швейцарія) пережили найтепліший рік за всю історію спостережень або один з п'яти найтепліших (Бельгія, Естонія, Ізраїль, Латвія, Пакистан, Республіка Молдова, Словенія, Україна). Зміни клімату відповідно спостерігаються і в Україні.

Вплив змін клімату на здоров'я людини здійснюється різними шляхами.

Прямий вплив пов'язаний в основному з посиленням екстремальності клімату – збільшення кількості днів з дуже високими і низькими температурами, частоти та інтенсивності повеней тощо.

Непрямий вплив пов'язаний в основному зі зменшенням об'ємів доступної доброякісної питної води, зростанням площ посушливих земель, збільшення частоти рівнів забруднення повітря за несприятливих метеорологічних умов, появою «нових» хвороб, зміною умов розповсюдження інфекційних хвороб людини, у тому числі трансмісивних, і ареалів кліматозалежних хвороб людини тощо.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ):

- пов'язані з кліматичними змінами травми та хвороби забирають більше 150 000 людських життів та ведуть до втрати 5,5 мільйонів років здорового життя щорічно;
- в результаті стихійних лих, викликаних кліматичними змінами, щорічно вмирає більше 60 000 людей;
- зміна клімату, як очікується, викличе близько 250 000 смертей додатково на рік в період з 2030 по 2050:
 - 38 000 - від впливу спеки на осіб похилого віку
 - 48 000 - через діарейні захворювання
 - 60 000 - через малярію
 - 95 000 - через дитяче недоїдання.

Основні негативні наслідки зміни клімату, які мають вплив на здоров'я населення:

- забруднення атмосферного повітря;
- температурні впливи (хвилі тепла, екстремальні морози, температурні інверсії);
- надзвичайні ситуації, спричинені гідрометеорологічними явищами;
- зменшення кількості та погіршення якості питної води;
- продовольча безпека;
- зростання кількості сенситивних до змін клімату, інфекційних та неінфекційних захворювань, алергічних проявів;
- стрес та психічні травми внаслідок переміщення, а також втрати засобів для існування та майна, що пов'язані з кліматичними аномаліями та надзвичайними ситуаціями природного характеру.

До основних потенційно негативних наслідків зміни клімату, що можуть проявлятися в українських містах, належать – тепловий стрес, підтоплення, зменшення площ та порушення видового складу міських зелених зон, стихійні гідрометеорологічні явища, зменшення кількості та погіршення якості питної води, зростання кількості інфекційних захворювань та алергійних проявів, порушення нормального функціонування енергетичних систем міста.

За даними дослідження «Оцінка вразливості до змін клімату: Україна», виконаного Кліматичним форумом східного партнерства та Робочою групою громадських організацій зі зміни клімату, до можливих наслідків зміни клімату на здоров'я населення України можна віднести:

- можливе висихання торф'яних болот на півночі України й Поліссі внаслідок різкого потепління, що спричинить часті пожежі і як наслідок – збільшення алергічних та астматичних захворювань;
- часті зливи та затоплення прибережних міст, які можуть стати причиною різкого погіршення якості питної води і як наслідок збільшення кишкових та інших інфекційних захворювань, які раніше рідко чи зовсім не реєструвалися в Україні (лептоспіроз, холера, гепатит А та інші);

- пліснява і сирість, що виникає внаслідок повеней – викликає розвиток кашлю або ускладнення дихання, а також може спричинити появі алергічних реакцій у людей;

- збільшення чисельності кліщів, комарів та інших комах – потепління клімату призводить до змін умов розповсюдження трансмісивних інфекційних хвороб людини, тобто заразних хвороб людини, збудники яких передаються кровосисними членистоногими тощо.

В Україні одними з головних проявів кліматичних змін на тлі глобальних процесів потепління є істотне підвищення температури повітря, зміна термічного режиму та структури опадів, збільшення кількості стихійних метеорологічних явищ і екстремальних погодних умов.

Згідно з даними Українського Гідрометеорологічного Центру за минулі 20 років середньорічна температура в Україні зросла на 0,8 °C порівняно з кліматичною нормою (1961– 1990 рр.), а середня температура взимку – майже на 2 °C. В Україні також відмічається тенденція до збільшення повторюваності і тривалості періодів із високою температурою повітря (вище 25, 30, 35 °C), що суттєво впливають на здоров'я людини та її життєдіяльність. Тривалість холодного періоду зменшилася на 5–28 днів: він починається на 5–14 днів пізніше і закінчується на 5–13 днів раніше. Зменшується тривалість стійкого снігового покриву, а в останнє десятиріччя у деяких регіонах він не утворюється зовсім.

За оцінками експертів, в Україні до кінця 21 століття подальше підвищення температури повітря можна очікувати при різних сценаріях розвитку суспільства: В1 – сценарій сталого розвитку та незалежних стабільних націй, А1В – сценарій збалансованого використання усіх (відновних та викопних) ресурсів, А2 – сценарій гетерогенного незбалансованого розвитку та росту населення. На середину 21 століття прогнозується підвищення температури по відношенню до сучасного десятиріччя для В1 – на $1,1 \pm 0,6$ °C, для А1В – на $1,5 \pm 0,3$ °C і для А2 на $1,2 \pm 0,3$ °C. На кінець 21 століття моделі загальної циркуляції атмосфери та океану (МЗЦАО) прогнозують підвищення температури на $2,0 \pm 0,8$ °C (В1), $3,1 \pm 0,7$ °C (А1В) та $3,8 \pm 0,8$ °C (А2).

Так, в Україні в 2019 році зафіксовано кілька потужних хвиль тепла, внаслідок чого середньодобова температура повітря була на 10-15 градусів вище за норму. Найбільш аномальною температура повітря була в західних областях України. Крім того, аномально тепла погода в 2019 році супроводжувалася в багатьох регіонах України дефіцитом опадів, коли за рік випало менше ніж половина норми. Максимальна тривалість періоду без опадів досягала 2-2,5 місяця. Найскладніші умови були в Черкаській і Одеській областях, де безперервна посуха тривала більше семи місяців. Відсутність дощів і високі температури призвели до того, що пересохло багато малих річок, висохли болота, істотно знизився рівень ґрунтових вод, виникли проблеми з водопостачанням.

Україна, яка омивається Чорним і Азовським морями і має понад 2,5 тис. кілометрів берегової лінії, не уникне і проблем, пов'язаних із підняттям рівня моря через глобальне потепління. Інтенсивного впливу від підняття рівня моря

зазнають прибережні території Південних областей України. На 2100 рік, за проведеними розрахунками, слід очікувати на затоплення території площею майже 1,5 млн. га (понад 800 тис. га без водойм), а з урахуванням нагонів моря – до 1,8 млн. га (близько 1,1 млн. га без водойм). Найбільшого впливу зазнають Крим (Північна частина півострову), Херсонська область (рієон між Дніпровським Лиманом і Тендрівською затокою, долина гирлової частини Дніпра) та Одеська область (дельта Дунаю). Підняття рівня моря зумовить трансформацію природних ландшафтів через зміну умов зволоження, зміну сольового режиму та температур.

В рамках реагування на загрози пов'язані зі зміною клімату Україною ратифіковано Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату (Закон України від 25.10.1996 № 436/96-ВР), Кіотський протокол до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (Закон України від 04.02.2004 № 1430-IV) та Паризьку Угоду (Закон України від 14.06.2016 № 1469-VIII).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932 схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878 затверджено План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, в якому, зокрема, поставлено на меті у 2019-2020 рр. розробити та затвердити План заходів щодо адаптації населення до зміни клімату.

В рамках співпраці щодо збереження та зміцнення здоров'я населення, за технічної підтримки ВООЗ, у травні 2019 року проведено міжсекторальну зустріч «Здоров'я та зміни клімату». Зазначений захід дозволив залучити експертну думку щодо розробки Національного плану дій з адаптації населення до змін клімату міжнародних експертів ВООЗ та представників міністерств, відомств, наукових установ та громадських організацій. Наразі, проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану адаптації населення до змін клімату до 2023 року» доопрацьовується після чого буде надіслано на погодження до зацікавлених центральних органів виконавчої влади для розгляду та погодження. Проєкт Плану містить першочергові заходи, виконання яких дозволить зменшити ризики для життя та здоров'я населення внаслідок кліматичних змін, реалізувати політики адаптації до змін клімату та забезпечити виконання завдання 13 Цілей Сталого Розвитку України та завдань Цілей 3, 6, 7, 9, 11, 12, 17, з якими вони кореспондують.

Разом з цим, в поточному році, за підтримки Світового банку, заплановано проведення дослідження «Оцінка впливу, можливостей та пріоритетів в контексті змін клімату для України». Зазначене дослідження виконуватиметься консорціумом наукових установ, в тому числі ДУ «Інститут громадського здоров'я ім.Марзєєва НАМН України». Отримані результати дозволять визначити відправний рівень готовності країни до змін клімату, відкорегувати пріоритетні напрямки дій.